

**Andrzej M. Wyrwa, Ewa
Springer, Elżbieta
Mucha-Miłosz, Ludwik Fijał, Piotr
Namiota**

**Łekno, gm. Wągrowiec, woj. pilskie
(grunty pod administracją wsi
Tarnowo Pałuckie). Stanowisko 3**

Informator Archeologiczny : badania 21, 160-162

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

elementy wystroju kościoła, wykonane z cegły pokrytej czerwoną farbą. Nie potwierdziły się natomiast sugestie o zaleganiu pod obecnym kościołem relikwów starszego założenia architektonicznego. Spracowano chronologię kościoła romańskiego na czas po połowie XIII w.

Ogólnie można stwierdzić, iż sezon 1987 przyniósł ważne ustalenia z zakresu architektury zwłaszcza romańskiej w Lubiniu, co pozwoli na podsumowanie i zbiorcze opracowanie tego okresu w dziejach klasztoru Benedyktynskiego w Lubiniu.

LEKNO, gm. Wągrowiec
woj. pilskie
/grunty pod administracją wsi.
Tarnowo Pałuckie/
Stanowisko 3

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu
Konservator Zabytków Archeologicznych
w Pile

Badania prowadził: dr Andrzej M. Wyrwa, przy współpracy mgr Ewy Springer /archeolog/, dr Elżbiety Muchy-Miłoś /antropolog/, mgr Ludwika Pijała /dokumentalista/ i mgr Piotra Namoty /fotograf/. Finansował WKZ w Pile, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu przy współudziale Zarządu Krajowego ZMN w Warszawie. Osobne dofinansowanie na badania specjalistyczne i dokumentacyjne przyznał Minister Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Szósty sezon badań. Osadnictwo kultury łużyckiej //; - gród wczesnośredniowieczny VIII/IX // - poł. XII w.; - romańska rotunda - pocz. XII w. //; - kościół gotycki w dwóch fazach rozbudowy - I poł. XIII do końca XIV w. //; - późnogotycki obiekt sakralny - ok. XVI w. //; - rzędowe cmentarzysko szkieletowe oraz zespół fundamentów o bliżej jeszcze nie określonym charakterze.

Kontynuowano prace wykopaliskowe na obszarze zalegania relikwów architektonicznych kościoła cysterskiego, w obrębie którego znajduje się romańska rotunda, relikty wczesnośredniowiecznego grodu oraz rzędowe cmentarzysko szkieletowe. Szkielety występują na zewnątrz zabudowań sakralnych, jak również w ich obrębie /wiąże się je z różnymi fazami budowy i rozbudowy kościoła cysterskiego/. Prace prowadzono w sektorze A - wykopy nr I, V, XI-C oraz w sektorze B - wykopy XVII, XVIII i XVIII - A oraz w północnej części wnętrza rotundy. Na stanowisku nr 3 prowadzono ponadto geofizyczne badania rozpoznawcze metodą sejsmiczną refrakcyjną. Obszar stanowisk nr 3 i 4 przebadano również pod względem geotechnicznym. Dokonano również pomiarów fotogrametrycznych rotundy.

W wyniku prac archeologicznych rozpoznano do końca cechy konstrukcyjne romańskiej rotundy. W oparciu o badania petrograficzne ustalono, że fundamenty tego obiektu wykonane są z otoczków gnejsowo-granitowych pochodzenia eratycznego. Zachowane fragmenty murów natomiast wykonano z jednorodnego surowca skalnego, płaskowca jotnickiego. Ustalono też przyczynę osunięcia północno-wschodniej części rotundy. Destrukcja ta spowodowana została zaleganiem pod stopą fundamentową jamy kulturowej /o dużej miąższości/ wypełnionej elementami organicznymi.

Celem bliższego spracyzowania chronologii rotundy, podjęto próbę bliższego spracyzowania daty powstania tego obiektu w oparciu o metodę archeomagnetyczną. Badania przeprowadził dr Wacław Czyszek /1986 r./ z Obserwatorium Geofizycznego PAN na Helu. W wyniku dokonanej przez niego analizy uzyskaliśmy datę \pm 1120 rok. biorąc pod uwagę możliwości błędów przyjęto wstępnie, że rotunda lekneńska powstała prawdopodobnie w pierwszej ćwierci XII w., w czasach Bolesława Krzywoustego. Na podstawie danych dokumentu fundacyjnego dla klasztoru cystersów w Leknie, wydaje się, że była pod wezwaniem św. Piotra.

W dalszym ciągu prowadzono też prace nad pełniejszym odsłonięciem i interpretacją sakralnych obiektów cysterskich i pocyterskich. Stanowisko nr 3 - ustalono fazy rozbudowy i przebudowy architektury sakralnej; wyodrębniono wstępnie 3 fazy rozbudowy kościoła cysterskiego oraz bliżej zrekonstruowano, wspomniany w Informatorze z 1986 r., obiekt sakralny "C".

Odnosiąc kościół cysterskiemu wyodrębniono fazę A_1 , dla której obiekt ten stanowi niewielki, jednonawowy, orientowany kościół poprzeczony od strony wschodniej prostokątnym przęsłem prezbiterialnym i elipsyczną apsydą. Do fasady przylegało pomieszczenie /może kruchta, przedsionek, wieża /?/ na planie prostokąta. Wstępnie na bazie cech konstrukcyjnych wschodniej części tego obiektu datować go możemy na I ćw. albo I poł. XIII w. Na osi orientacji ma on długość zewnętrzną około 13 m, szerokość na zewnątrz wynosi 13,6 ~ 14,6 m.

Faza A_2 stanowi rozbudowę fazy A_1 w kierunku zachodnim. Fundamenty fazy A_2 mają mniejszą szerokość od fazy A_1 . Dokładnie rozpoznano charakter rozbudowy kościoła w partii zachodniej. Stwierdzono występowanie dwóch fasad. Fasady starszej A_{2-1} i młodszej A_{2-2} stanowiącej prawdopodobnie zabezpieczenie A_{2-1} przed destrukcją całego obiektu. Fundamenty obydwu fasad pod względem konstrukcyjnym zostały wykonane w innej technice. W pierwszej - A_{2-1} - otoczaki gnejsowo-granitowe były przesypanywane ziemią lub gliną pochodzącą najprawdopodobniej z dołu fundamentowego. Natomiast w fasadzie A_{2-2} kamienie w fundamencie łączone były zaprawą wapienną. Szerokość fundamentu fasady A_{2-1} wynosi od 1,35 do 1,45 m, a fasady A_{2-2} maksymalnie 2,60 m. Łączna długość kościoła cysterskiego po rozbudowie / $A_1 + A_2$ / do zewnętrznych licz fasady A_{2-1} wynosi około 42,5 m, a do zewnętrznego lica A_{2-2} ok. 45 m. Fasada A_{2-2} dochodzi do fasady A_{2-1} prawie na styk. W północno-zachodnim narożniku odległość między nimi wynosi około 0,30 m, w południowym jest nieco większa. Charakter fazy A_2 jeszcze nie ustalono, wstępnie przypuszczamy, że została ona wzniesiona w przedziale po połowie XIII do I ćwierci XIV w. Trudno też jednoznacznie określić czas budowy fasady A_{2-2} . Przypuszczając jednak można, biorąc pod uwagę dzieje opactwa cysterskiego w teknie, że musiała ona prawdopodobnie powstać przed końcem XIV /?/ w.

Na obszarze fazy A_2 w części południowo-zachodniej i środkowej szerzej rozpoznano relikty trzeciego obiektu sakralnego "C". Był to niewielki kościółek zbudowany na planie prostokąta, bez wyodrębnionego prezbiterium, z zastosowaniem do konstrukcji przypór przysklepiwych i ukłonnych na węgielach. Zaobserwowane we wschodniej jego części dwie przypory narożnikowe ukłonne, wydają się datować go w przedziale od I poł. XV do I poł. XVI w. Najprawdopodobniej stanowił on kaplicę cmentarną na likwidacji opactwa tekneńskiego. Kaplica ta ma długość na osi orientacji zewnątrznie ok. 14 m, a szerokość ok. 9 m.

W trakcie badań w wykopie XVIII i XVIII A odsłonięto dalsze fragmenty fundamentów odchodzących na północ od prezbiterium - zakrytych /?/ lub innych budowli. Ustalono, że i tu mamy do czynienia z kilkoma przebudowaniami.

W wykopie I przebadano fragmenty konstrukcji z zabudowy wewnętrznej grodu. Obiekt jest jeszcze mało rozpoznany. W obrębie cmentarzyska wydobyto 18 szkieletów. Łącznie w latach 1982 - 1987 zarejestrowano 172 groby + skłupiska. Cmentarzysko zlokalizowane jest wokół zabudowań sakralnych. Szczególne duże występowanie szkieletów zarejestrowano w partii wschodniej - na wschód od prezbiterium kościoła cysterskiego. W niektórych punktach zarejestrowano tu do pięciu warstw szkieletów apocywających w jednym miejscu.

W wyniku analizy biologicznej materiałów kostnych /stan. nr 3/ można stwierdzić, że przeważają osobnicy płci męskiej, liczba zmarłych dzieci jest bardzo niska. Prawie 30 % ogółu zmarłych stanowi osobnicy powyżej 50 roku życia, natomiast przeciętna zgonu osób dorosłych wynosząca 45 lat jest wartością wysoką.

Skład antropologiczny wykazuje przewagę elementu nordycznego około 24 % nad laponoidalnym około 22 %, śródziemnomorskim około 20 %, armenoidalnym około 20 % i paleoeuropoidalnym około 14 %. Średnia wysokość ciała dla mężczyzn wynosiła 173,1 cm a dla kobiet 162,8 cm. U 20 osobników stwierdzono zmiany patologiczne, wśród których dominują schorzenia degeneracyjno-dystroficzne. Wstępnie przypuszczając należy, że cmentarzysko funkcjonowało od około XIII w. przynajmniej do końca XVI w.

Wydobyte w trakcie eksploatacji materiały - ceramika naczyńowa, ceramika budowlana, szkło witrażowe, półfabrykaty z kości i poroża, kości ludzkie, zwierzęce itp. są w trakcie szczegółowych badań i analiz. W najbliższym czasie ukaże się samodzielna publikacja z badań tekna. Badania po jednorocznej przerwie będą wznowione w 1989 roku.

Uwaga: Korekta do informacji w Informatorze Archeologicznym, Badania 1984, Warszawa 1985, s. 135, Badania 1985, Warszawa 1986, s. 135.

- 1/ - Oś orientacji rotundy wynosi $22,5^{\circ}$.
- Oś orientacji obiektu sakralnego A wynosi 13° .

2/ wymiary rotundy:

- średnica wewnętrzna nawy rotundy, ok. 6,8 m /w przybliżeniu ok. 7 m/;
- średnica zewnętrzna nawy ok. 9,0 m,
- średnica wewnętrzna apsydy ok. 3,6 m,
- średnica zewnętrzna apsydy ok. 5,6 m,
- wysokość fundamentów nawy ok. 0,90 m, apsydy 1,25 m.

Wymiary i charakter cysterskich obiektów sakralnych przedstawionych w poprzednich Informatorach skorygowaliśmy w oparciu o najnowsze wyniki w niniejszym sprawozdaniu.

ŁÓDŹ, ul. Chocianowska 125
Stanowisko 1

Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne
w Łodzi

Badania prowadził mgr Mirosław Góra /autor sprawozdania/. Finansował WKZ w Łodzi. Trzeci sezon badań. Osada wczesnośredniowieczna /XI-XII w./.

Kontynuowano poszukiwania zasięgu osady wczesnośredniowiecznej. Całą uwagę skierowano na łąkę Wiesława Brycha, położoną nad Nerem, która sąsiaduje przez łąkę z polem Wiesława Piotrowskiego i łąką Henryka Wojtasika, gdzie podczas badań w latach 1985, 1986 odkryto 4 wczesnośredniowieczne jamy.

Efektem prac w 1987 r. było znalezienie tylko jednej jamy osadniczej z okresu wczesnego średniowiecza. Po zdjęciu warstwy darni zarysowała się w rzucie płaskim nieregularna elipsa o wymiarach 2,5 x 3 m i głębokości dochodzącej do 55 cm od powierzchni ziemi. W wypełnisku jamy natrafiono na ułamki naczyń glinianych silnie obtaczanych, duże ilości polepy i węgla drzewnego. W warstwie darni odnaleziono miedziany szeląg koronny Jana Kazimierza.

Muzeum nie przewiduje w roku przyszłym badań osady.

MIELNIK
woj. białostockie
Zamek

PP Pracownie Konserwacji Zabytków
Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska
w Lublinie

Badania prowadził mgr Łukasz Rejnowicz. Finansował WKZ w Białymstoku. Trzeci sezon badań. Grodzisko wczesnośredniowieczne i średniowieczny zamek.

Wykonano 4 wykopy o łącznej powierzchni 71 m². Wykop nr 14 założono przy narożniku południowo-wschodnim ruin kościoła w miejscu spodziewanego połączenia muru kamiennego odkrytego poprzednio w wykopie nr 13 ze ścianą wschodnią ruin kościoła.

Ujawniono przerwę w kamiennym murze przemurowaną cegłami dochodzącymi dalej w kierunku północnym do narożnika kolejnego muru kamiennego związanego zapewne z konstrukcją południowej ściany zakrystii.

W części wschodniej wykopu ukazała się kamienna konstrukcja będąca zapewne umocnieniem tej części skarpy. Zalega ona na łańcu kredowym warstwą grubości 150 cm i tworzy w partii spągowej podwalinę pod przyporę ceglano-żelaznego fundamentu zakrystii. Wypełnisko wykopu stanowił niemal jednorodny nasyp gruzowy zawierający niewielkie ilości materiału ceramicznego z końca XVII początku XVIII w. Wykop nr 15 założono przy południowo-zachodnim narożniku ruin kościoła. Chodziło tu o uchwycenie zasięgu kamiennego, muru nr 1 z wykopu 13, w kierunku zachodnim. Bezpośrednio na mur ten w wykopie 15 natrafiono. Odkryto natomiast w profilu wschodnim i zachodnim krypty grobowe. Po komisyjnym odbiciu krypty stwierdzono, że są całkowicie zasypane ziemią. Częściowa eksploracja krypty wschodniej z uwagi na niebezpieczeństwo zasypiania - pozwoliła określić szerokość krypty w kierunku wschodnim. Jej tylna ściana odległa od lica żuku o 170 cm jest najpewniej licem zachodnim kamiennego muru nr 1 z wykopu 13.